

Η διαχείριση των ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων από την ίδια την κοινωνία σαν κοινά αγαθά

Η αυγή όπως και η εξέλιξη της ιστορικής πορείας της ανθρωπότητας, κατέδειξε ότι οι λαοί σε όλες τις περιοχές του πλανήτη δημιούργησαν και άφησαν σε εμάς τους μεταγενέστερους εξαιρετικά έργα πολιτισμού. Όλα αυτά τα δημιουργήματα, που είναι αποτέλεσμα οργανωμένης και συλλογικής ζωής σκοπό είχαν να καλύψουν τις ανάγκες τους. (παραγωγικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, πνευματικές και συναισθηματικές). Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκαν οι κατοικίες, τα ιερά, οι ναοί, τα ανάκτορα, τα υδραγωγεία, αλλά και τα αγάλματα, οι ζωγραφικοί πίνακες όπως και τα λογοτεχνικά ή φιλοσοφικά κείμενα. Μπορούμε δηλαδή να πούμε ότι τα έργα αυτά ενσωματώνουν την οικονομική παραγωγή, την κοινωνική συνεργασία, την προσωπική συμμετοχή και την ιδεολογία της κάθε εποχής και κοινωνίας. Τέτοια έργα, μνημεία μεγάλων πολιτισμών βρίσκουμε σήμερα στην Κίνα από την εποχή της Δυναστείας των Ξία και των Σανγκ, στην Περσία και τη Μέση Ανατολή όπου έζησαν οι Χετταίοι, οι Μήδοι, οι Πέρσες, οι Σουμέριοι, οι Βαβυλώνιοι, οι Ασύριοι, οι Αιγύπτιοι, οι Φοίνικες, στη Μεσόγειο που δημιουργήθηκε ο ελληνικός πολιτισμός (Μινωικός, Μυκηναϊκός, γεωμετρικός αρχαϊκός, κλασικός, ελληνοιστικός) και στη συνέχεια ο Ρωμαϊκός, στην Κεντρική και τη Λατινική Αμερική όπου δημιουργήθηκαν οι πολιτισμοί των Αζτέκων, των Μάγιας, των Ίνκας και αντίστοιχα σε άλλες περιοχές του κόσμου. Το ίδιο ισχύει για τα μνημεία της θρησκευτικής παράδοσης των θρησκειών όλων των λαών, για τα μνημεία της αναγέννησης και του διαφωτισμού που δημιουργήθηκαν στην Ευρώπη από τον 15^ο έως τον 17^ο αιώνα, αλλά και τα μνημεία της νεότερης ιστορίας.

Όμως αν και οι λαοί σε όλες τις εποχές παρήγαγαν συλλογικά ό,τι χρειαζόνταν και κατασκεύαζαν αξιοθαύμαστα έργα, δεν είχαν τη δυνατότητα να διαχειριστούν οι ίδιοι συλλογικά τον πλούτο που δημιουργούσαν. Ο χωρισμός της κοινωνίας σε τάξεις και η δύναμη, οικονομική και πολιτική, που είχε η κάθε φορά κυρίαρχη τάξη (δουλοκτήτες, φεουδάρχες, καπιταλιστές) είχε ένα παράλογο και βαθιά αντικοινωνικό αποτέλεσμα: Το γεγονός δηλαδή ότι αν και τον πλούτο τον δημιουργεί η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων, τις αποφάσεις για τη διαχείρισή του τις παίρνουν οι λίγοι, οι οποίοι μάλιστα, παρά το γεγονός ότι ελάχιστα συμβάλλουν στη δημιουργία του πλούτου, εκμεταλλεύονται και καταπιέζουν τους πολλούς που τον δημιουργούν. Αυτή την κατάσταση εκμετάλλευσης, και καταπίεσης που οδηγεί σε ανισότητα, αδικία και στέρηση της ελευθερίας, δε μπορούν να την ανεχθούν οι λαοί και σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας αγωνίζονται για να την ανατρέψουν. Αγωνίζονται δηλαδή για να παίρνουν τις αποφάσεις για τη διαχείριση του πλούτου εκείνοι που τον παράγουν.

Οι αγώνες των λαών για αυτοδιαχείριση και άμεση δημοκρατία, για να αποφασίζουν αυτοί που παράγουν

Επειδή λοιπόν ο υλικός, κοινωνικός και πνευματικός πλούτος, αυτό που σήμερα θαυμάζουμε στα μνημεία του πολιτισμού σε όλες τις εποχές αποτελούσε κοινωνική ιδιοκτησία, αφού τα δημιουργούσαν οι ίδιοι οι άνθρωποι για να καλύψουν τις ανάγκες τους, οι λαοί σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας, όπως προαναφέρθηκε, αγωνίζονται με σκοπό να τον διαχειριστούν οι ίδιοι. Από την ιστορία, παλαιότερη και πρόσφατη, γνωρίζουμε πολλά παραδείγματα τέτοιων αγώνων, που σε ορισμένες περιπτώσεις είχαν θετική έκβαση. Ένα τέτοιο παράδειγμα στην αρχαιότητα, οι αγώνες που οδήγησαν στην άμεση δημοκρατία στην Αρχαία Αθήνα από τον 5^ο έως τον 3^ο π.Χ αιώνα, μια ιστορική περίοδος, όπου για δύο αιώνες οι πολίτες έπαιρναν όλες τις αποφάσεις για τη διακυβέρνηση του κράτους, σε ανοιχτή συνέλευση που ονομάζονταν εκκλησία του δήμου. Άλλα ιστορικά παραδείγματα, όπου οι άνθρωποι οργάνωναν τη ζωή τους συλλογικά και αποφάσιζαν οι ίδιοι για όλα τα θέματα ήταν τα πρωτοχριστιανικά κοινόβια στη Ρώμη από τον 1^ο έως τον 3^ο μ.Χ αι, που δημιουργήθηκαν μετά από την εξέγερση του Σπάρτακου εναντίον των Ρωμαίων, τα γνωστά "Μιρ", αγροτικά κοινόβια στη Ρωσία τον 7^ο μ.Χ αιώνα, τα συνεταιριστικά εγχειρήματα που ξεκίνησαν το 18^ο από την Ελλάδα και απλώθηκαν στη συνέχεια τον 19^ο αιώνα στην Ευρώπη (Σκωτία, Γερμανία, Γαλλία, Ισπανία και αλλού), τα Ισραηλινά

κοινόβια Κιμπούτς, η Κομμούνα της Μπάχα-Καλιφόρνια, η Κομμούνα του Παρισιού τον 19^ο αιώνα, η Κινέζικη Αγροτική Κομμούνα στα 1911, τα σοφχόζ, τα κολχόζ και τα σοβιέτ που δημιουργήθηκαν στη σοβιετική επανάσταση στον 20^ο αιώνα, η κολεκτιβοποίηση και η αυτοδιαχείριση των εργοστασίων και των άλλων επιχειρήσεων στην Ισπανία στη διάρκεια της ισπανικής επανάστασης (1936-1939), αλλά και του εμφυλίου. Αλλά και στην πιο πρόσφατη ιστορία μέχρι και τις μέρες μας υπάρχουν σημαντικά εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης, όπως στη διάρκεια του Μάη του 1968 στο Παρίσι, στο κίνημα των Τσιάπας στο Μεξικό, το αυτοδιαχειριστικό εγχείρημα στα τρία ανεξάρτητα δημοκρατικά και αυτόνομα καντόνια στη (Cezire, Kobane και Efrin).της Ροζάβα στην περιοχή των Κούρδων, και στις ανακαταλήψεις εργοστασίων στη Λατινική Αμερική και ιδιαίτερα στην Αργεντινή. Και αυτά είναι μόνο μερικά από τα εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης και άμεσης δημοκρατίας στην εξέλιξη της ανθρωπότητας, που δείχνουν ότι σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας οι λαοί αγωνίσθηκαν και συνεχίζουν να αγωνίζονται για να ελέγχουν τον πλούτο -οικονομικό και πολιτιστικό- που παράγουν και να παίρνουν οι ίδιοι όλες τις αποφάσεις για τη διαχείρισή του.

Μπορούμε μάλιστα να πούμε με βεβαιότητα μελετώντας αυτή την πλούσια ιστορική εμπειρία ότι η συλλογική δημιουργία και η συλλογική διαχείριση αποτελεί την κινητήρια δύναμη εμφάνισης και εδραίωσης όλων των πολιτισμών. Για το λόγο αυτό βρίσκεται και σήμερα στο επίκεντρο αναζητήσεων και προβληματισμών σε όλες τις χώρες του πλανήτη. Βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο του προβληματισμού της 6^{ης} Διεθνούς Συνάντησης για την Οικονομία των Εργαζομένων που γίνεται αυτές τις ημέρες εδώ στο Μπουένος Άιρες. Γιατί η μεγαλύτερη πολιτιστική κατάκτηση για όλες τις εποχές και για όλους τους λαούς είναι η ιδεολογική αρχή που ταυτόχρονα αποτελεί και μοναδική κοινωνική αξία, δηλαδή να διαχειρίζονται τον πλούτο, υλικό, κοινωνικό και πνευματικό οι ίδιοι οι λαοί που τον παράγουν. Αντίθετα οι μεγάλες κοινωνικές και πολιτιστικές καταστροφές, οι πόλεμοι, οι στερήσεις, οι ανισότητες και η αδικία σε όλες τις εποχές και σε όλα τα κοινωνικά συστήματα πηγάζουν από το γεγονός ότι ενώ οι λαοί παράγουν τον οικονομικό και τον πολιτιστικό πλούτο, μια μικρή μειοψηφία εκμεταλλευτών αποφασίζει για τη διαχείρισή του. Και αυτή η “κοινωνική ανωμαλία”, που συμβαίνει με ιδιαίτερα ακραίο και βάρβαρο τρόπο σήμερα στο νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό, είναι ανάγκη να ανατραπεί το συντομότερο δυνατό, ώστε να επανέλθουν οι κοινωνίες στη “φυσιολογική” τους κατάσταση, δηλαδή να συμμετέχουν οι ίδιοι οι πολίτες αποφασιστικά σε κάθε τι που τους αφορά.

Ο καπιταλισμός, η “ανάπτυξη” οι “αγορές” και τα μνημεία του πολιτισμού

Από το 18^ο αιώνα που κυριάρχησε ο καπιταλισμός ένα σύστημα ακραία ατομικιστικό, έχει διαμορφώσει ένα μοντέλο ανάπτυξης που καθορίζει με κυριαρχικό τρόπο τις κοινωνικές σχέσεις, τους νομικούς κανόνες και τις ανθρώπινες σχέσεις στην καθημερινότητα. Για αιώνες αυτό το μοντέλο αυτό έχει οδηγήσει σε διάσπαση τις κοινωνίες σε όλο τον κόσμο και έχει συντελέσει στη λεηλασία των φυσικών πόρων, των ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων και της ζωή μας συνολικά. Γιατί για το σύστημα αυτό ο σημαντικότερος σκοπός είναι η συσσώρευση του κεφαλαίου και η αποκόμιση κερδών και προκειμένου να υπηρετηθεί ο σκοπός αυτός έχει δημιουργήσει μια αντίστοιχη ιδεολογία χρησιμοποιώντας σκόπιμα λέξεις με ψεύτικο περιεχόμενο για να παραπλανήσει ανθρώπους και τους λαούς. Έτσι η λέξη ανάπτυξη έχει ταυτισθεί με τη συνεχή παραγωγή υλικών αγαθών και τη διαμόρφωση της ιδεολογίας του καταναλωτισμού. Επίσης η δυνατότητα των βιομηχανικών χωρών να παράγουν και να εξάγουν όσο γίνεται περισσότερα προϊόντα, όπως επίσης και η δυνατότητα των λαών να καταναλώνουν όλα αυτά τα προϊόντα ονομάζεται “πρόοδος”. Με τον τρόπο αυτό το κεφάλαιο πετυχαίνει από τη μια να αυξάνει συνεχώς τα κέρδη του και από την άλλη οι λαοί να πιστεύουν ότι η πραγματική πρόοδος και η πραγματική ανάπτυξη που καθορίζουν την ποιότητα της ζωής τους βρίσκονται μόνο στον καταναλωτισμό.

Όμως στην εποχή μας οι προσδοκίες για συνεχή υπερκατανάλωση έφθασαν τα όρια τους. Η ιδιωτικοποίηση αναρίθμητων δημόσιων πόρων, ο πολλαπλασιασμός των διαφημίσεων σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής και ο όλο και μακρύτερος κατάλογος των άλυτων περιβαλλοντικών προβλημάτων δείχνουν με τον πιο σαφή τρόπο τα αδιέξοδα της κρίσης στην οποία έχει οδηγηθεί ο καπιταλισμός. Και οι άνθρωποι βιώνουν με τον πιο βίαιο τρόπο τις καταστροφικές συνέπειες αυτής της κρίσης. Οι ανησυχητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και η ερήμωση τεράστιων περιοχών, η αύξηση της πείνας, της εξαθλίωσης και της ανεργίας σε συνδυασμό με τη στέρηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, την ένταση του αυταρχισμού και την όξυνση των

πολεμικών συγκρούσεων οδηγούν την ανθρωπότητα στο χείλος της καταστροφής.

Παρόλα αυτά οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις υποστηρίζουν ότι η κρίση μπορεί να περάσει, μόνο αν οι ίδιες αυξήσουν ακόμη περισσότερο τα κέρδη τους. Για να το πετύχουν αυτό υπογράφουν διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, όπως είναι η TTIP, η CETA, η TiSA, NAFTA κ.α, με τις οποίες προσπαθούν, αφενός να καταργήσουν κάθε είδους έλεγχο στη διακίνηση των βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων και αφετέρου να μετατρέψουν σε εμπορεύματα όλα τα δημόσια αγαθά και τις δημόσιες υπηρεσίες. Με τον τρόπο αυτό υγεία και παιδεία θα έχουν μόνο εκείνοι που μπορούν να πληρώσουν, ενώ οι άνθρωποι θα πληρώνουν πολύ ακριβά για να έχουν πρόσβαση στην ενέργεια, τις συγκοινωνίες, ακόμη και στο νερό.

Η μετατροπή όλων των αγαθών, των υπηρεσιών, των φυσικών και ενεργειακών πόρων και των αγροτικών προϊόντων σε εμπορεύματα που θα διακινούνται μόνο από τις μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας άτυπος μεν αλλά ουσιαστικός οικονομικός και πολιτικός θεσμός οι περίφημες “αγορές”, στις οποίες συμμετέχουν κατά κύριο λόγο αποκλειστικά τοκογλυφικοί κερδοσκοπικοί οργανισμοί, όπως είναι οι τράπεζες, τα χρηματιστήρια, άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα hedge funds (αμοιβαία και ανταποδοτικά κεφαλαιουχικά προϊόντα) και άλλα, όπου οι κεφαλαιοκράτες επενδύουν τα χρήματά τους με σκοπό την μεγιστοποίηση των κερδών τους. Σε αυτούς τους κερδοσκοπικούς οργανισμούς προσφεύγουν πλέον οι κυβερνήσεις, για να δανειστούν χρήματα και να πετύχουν την περίφημη ανάπτυξη. Φθάνουν μάλιστα οι περισσότερες κυβερνήσεις στο σημείο να θεωρούν πολιτική επιτυχία και να θριαμβολογούν επειδή μπορούν να “βγαίνουν στις αγορές”, δηλαδή να δανείζονται χρήματα από τους προαναφερόμενους τοκογλυφικούς, “θεσμικούς” επενδυτές. Παράλληλα όμως, για να πάρουν τα χρήματα αυτά θα πρέπει να προσαρμόσουν τις οικονομίες τους στις πολιτικές απαιτήσεις των φορέων της νεοφιλελεύθερης καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, όπως είναι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Διεθνής Τράπεζα και για την Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα. Και όπως είναι γνωστό οι φορείς αυτοί επιβάλλουν από τη μία μεριά την περικοπή των μισθών και των συντάξεων καθώς και την πλήρη απελευθέρωση της εργασίας, δηλαδή την κατάργηση όλων των εργασιακών δικαιωμάτων και από την άλλη την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων αγαθών (νερό, ενέργεια κ.α), των δημοσίων υπηρεσιών (υγεία, παιδεία, ασφάλιση, συγκοινωνίες κ.α) και των δημόσιων χώρων (δάση, παραλίες, λίμνες, άλση, και πάρκα και άλλοι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι. Με την εμπορευματοποίηση μάλιστα των δημοσίων των χώρων, που εκποιοούν στους κερδοσκόπους επενδυτές για ποικίλες εμπορικές και τουριστικές χρήσεις με την κατασκευή τεράστιων εγκαταστάσεων, πολύ συχνά κατά παράβαση του Συντάγματος και της νομοθεσίας, οι κυβερνήσεις ονειρεύονται την “ανάπτυξη”. Μία “ανάπτυξη”, που δεν καταστρέφει μόνο το φυσικό περιβάλλον με τα τσιμεντένια μεγαθήρια που κατασκευάζονται, αλλά προκαλεί και ανυπολόγιστη ζημιά στην τοπική οικονομία, αφού οι μικρές επιχειρήσεις στις γειτονιές των αστικών κέντρων, κλείνουν μην αντέχοντας στον ανταγωνισμό με τις μεγάλες. Και για να έχουν οι “αγορές” τη βεβαιότητα ότι η καταστροφική αυτή για το περιβάλλον και την κοινωνία πολιτική εφαρμόζεται με “επιτυχία” ;έχουν θεσπίσει ειδικούς θεσμούς για να επιθεωρούν και να ελέγχουν το “έργο” των κυβερνήσεων. Αυτοί είναι οι ονομαζόμενοι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης, όπως ο Moody’s, ο Fitch, ο Standard & Poor’s κ.α, από τη βαθμολόγηση των οποίων, καθορίζεται η στάση της αγοράς προς τις διάφορες χώρες.

Δυστυχώς σε αυτή τη διαδικασία πλήρους εμπορευματοποίησης, έχουν ενταχθεί και τα μνημεία της ιστορίας και πολιτισμού, σε όλο τον κόσμο. Αν δηλαδή η “ανάπτυξη” μιας περιοχής απαιτήσει να εμπορευματοποιηθούν ή και να καταστραφούν ιστορικά μνημεία ή ακόμα και ιστορικές πόλεις, οι κυβερνήσεις και οι αρμόδιες υπηρεσίες φροντίζουν να παίρνουν αποφάσεις ή και να ψηφίζουν νόμους προκειμένου να διευκολυνθούν οι “επενδυτές”. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που έχει προκαλέσει έντονες αντιδράσεις από οργανώσεις πολιτιστικές και περιβαλλοντικές, αλλά και από άλλους φορείς σε όλο τον κόσμο είναι η σχεδιαζόμενη καταστροφή της πόλης Χασάνκείφ με ιστορία 12.000 ετών, που βρίσκεται στην περιοχή των Κούρδων στη Μεσοποταμία. Η πόλη θα βυθισθεί στο νερό και θα εξαφανισθεί, γιατί θα κατασκευασθεί ένα τεράστιο υδροηλεκτρικό φράγμα στον ποταμό Τίγρη, κοντά στον οποίο βρίσκεται η πόλη. Παρόμοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά σε πολλές περιοχές.

Και στη χώρα μου, την Ελλάδα, γνωστή για την ιστορία της και τα μνημεία του πολιτισμού, βιώνουμε την ίδια εμπειρία: Σημαντικά ιστορικά μνημεία καταστρέφονται ή απαξιώνονται στο όνομα της τουριστικής ή της εμπορικής και γενικότερα της οικονομικής “ανάπτυξης” η οποία όμως ταυτόχρονα προκαλεί κοινωνική και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Στην Κρήτη για

παράδειγμα, στην περιοχή Κάβο Σίδερo, που προστατεύεται από τη νομοθεσία και είναι ενταγμένη στο Δίκτυο "Natura 2000", σε μια έκταση 60.000 στρεμμάτων όπου έχουν γίνει περισσότερες από 40 αρχαιολογικές ανασκαφές από αρχαιολόγους καθηγητές ελληνικών και ξένων πανεπιστημίων, η πολυεθνική εταιρία "Loyalward Ltd", στην οποία έχει εκπονηθεί η περιοχή, σχεδιάζει να κατασκευάσει ξενοδοχείο 2000 κλινών και γήπεδα γκολφ. Είναι τόσο μεγάλη η καταστροφή των ιστορικών μνημείων, που θα προκληθεί από τη συγκεκριμένη "επένδυση", ώστε το Παγκόσμιο Αρχαιολογικό Κογκρέσο έστειλε επιστολή στον Έλληνα πρωθυπουργό ζητώντας του να μην πραγματοποιηθούν τα σχεδιαζόμενα έργα.. Επίσης στο χώρο της Σχολής που δίδαξε ο Πλάτωνας, ο μεγάλος αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος, η εταιρία Artume, που ελέγχεται από την πολυεθνική Blackrock, μετά από απόφαση της κυβέρνησης θα κατασκευάσει ένα εμπορικό μεγαθήριο, εμβαδού 55.000 τ.μ. που θα περιλαμβάνει εμπορικούς χώρους, εστιατόρια, καφετέριες, μπαρ, και κινηματογράφους, ενώ ο αρχαιολογικός χώρος, απλά θα διακοσμή την αυλή της επιχείρησης. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στην περιοχή των Σκουριών στη Χαλκιδική, όπου εκτός από το δάσος καταστρέφεται ένας αρχαιολογικός χώρος του 2^{ου} π.Χ αιώνα, από τις εξορύξεις για χρυσό που πραγματοποιεί η канаδική πολυεθνική Ελ Ντοράντο. Αντίστοιχα στην περιοχή που κατοικώ εγώ, στο δήμο Βάρης-Βούλας-Βουλιαγμένης, η πολυεθνική εταιρία JermynRealEstate, εκτός από το δάσος που θα καταστρέψει, θα απαξιώσει θα απαξιώσει τελείως ένα σημαντικό αρχαιολογικό χώρο, για να κατασκευάσει πολυτελείς τουριστικές εγκαταστάσεις. Ο αρχαίος ναός του Απόλλωνα δηλαδή, που βρίσκεται εκεί μαζί με τα άλλα ιερά μνημεία σχεδιάζεται να λειτουργήσει κυρίως σαν διακοσμητικό ντεκόρ των εγκαταστάσεων αυτών.

Την ίδια αντιμετώπιση βέβαια έχουν τα μνημεία της ιστορίας και του πολιτισμού στις περισσότερες, για να μην πω σε όλες τις χώρες, όπου επικρατεί ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός. Εδώ μάλιστα στη Λατινική Αμερική τα ιερά μνημεία των Ίνκας και των Μάγιας, όπως και τα ήθη και τα έθιμα των ιθαγενών, μετατρέπονται σε φορκλόρ για τους τουρίστες, με στόχο να αυξήσουν τα κέρδη τους οι μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις, όπως τονίζει στο βιβλίο του Vivir Bien ο Βολιβιανός στοχαστής Fernanto Mamani.

Τα ιστορικά μνημεία κινδυνεύουν και από τους ιδιώτες και από το κράτος

Η ιδεολογική προσέγγιση που κυριαρχεί σήμερα όσον αφορά τα μνημεία του πολιτισμού, όπως και το δημόσιο χώρο γενικότερα, περιορίζεται σχεδόν αποκλειστικά στον φαινομενικά ανταγωνιστικό ρόλο ανάμεσα στο κράτος και τους ιδιώτες. Πολύ συχνά δηλαδή γίνονται συζητήσεις και καλούμαστε να απαντήσουμε στο ερώτημα "το κράτος ή οι ιδιώτες, μπορούν να προστατεύσουν να αναδείξουν και να αξιοποιήσουν καλύτερα τα ιστορικά μνημεία;" Με βάση τις απαντήσεις που δίνονται στο ερώτημα αυτό διαμορφώνονται δύο αντιλήψεις η μια που παρουσιάζεται σαν συντηρητική, σύμφωνα με την οποία οι ιδιώτες δηλαδή οι ιδιωτικές εταιρείες μπορούν να προστατεύσουν και να αναδείξουν τα ιστορικά μνημεία αξιοποιώντας τα ταυτόχρονα και για την οικονομική ανάπτυξη της κάθε περιοχής. Από την άλλη πλευρά παρουσιάζεται σαν προοδευτική η αντίληψη ότι τα ιστορικά μνημεία πρέπει να ανήκουν στο κράτος και ότι μόνο αυτό θα έχει την ευθύνη για την προστασία, ανάδειξη και διαχείρισή τους.

Όπως όμως δείχνει η πραγματικότητα και το κράτος και ακόμη περισσότερο οι ιδιώτες αντιμετωπίζουν και τα ιστορικά μνημεία σαν εμπορεύματα και πρωταρχικό στόχο έχουν την αποκόμιση κερδών, με πρόσχημα βέβαια την "ανάπτυξη". Τα παραδείγματα καταστροφής ή απαξίωσης των ιστορικών μνημείων που αναφέρθηκαν πιο πάνω -και είναι μόνο ενδεικτικά, γιατί παρόμοια παραδείγματα υποβάθμισης και εμπορευματοποίησης των μνημείων υπάρχουν χιλιάδες σε όλες τις χώρες του κόσμου- δείχνουν ότι το κράτος στηρίζει με κάθε τρόπο τους ιδιώτες για να κερδοσκοπούν σε βάρος του πολιτισμού και της ιστορίας. Το κράτος είναι εκείνο που ψηφίζει νόμους και δίνει τις άδειες στις ιδιωτικές επιχειρήσεις για όλες τις δραστηριότητες (εξορύξεις, φράγματα, τουριστικές και άλλες εμπορικές επενδύσεις) αδιαφορώντας για τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους που κινδυνεύουν με εξαφάνιση ή υποβάθμιση.

Εκτός όμως από τις προαναφερθείσες αρνητικές επιπτώσεις που έχει η διαχείριση των

μνημείων από το κράτος σε όφελος των κερδοσκοπικών συμφερόντων υπάρχει και μια ακόμη πιο σημαντική, κατά την άποψή μου, αρνητική παράμετρος. Οι πολίτες δηλαδή, σε πολύ μεγάλο ποσοστό, έχοντας κατά νου την απατηλή εικόνα του κράτους σαν θεσμού που λειτουργεί σε όφελος της κοινωνίας, πιστεύουν ότι το κράτος έχει τη δύναμη και την ευθύνη να προστατέψει και να αναδείξει τα ιστορικά μνημεία, με αποτέλεσμα να αδιαφορούν τόσο για την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού και της ιστορίας που γίνεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις με τη σύμφωνη γνώμη του κράτους, όσο και για την πλήρη εγκατάλειψη εκατοντάδων μνημείων, πολλά από τα οποία έχουν μετατραπεί σε σκουπιδότοπους. Αυτή η αντιμετώπιση των μνημείων, όπως είναι φυσικό, οδηγεί και στην αδιαφορία των πολιτών για την ιστορία και ιδιαίτερα για την τοπική. Χαρακτηριστικό είναι ότι το μάθημα τοπικής ιστορίας στη χώρα μου, με ευθύνη του κράτους ή απουσιάζει τελείως από τα σχολεία ή είναι υποβαθμισμένο. Σε αυτό το κλίμα ακόμη και οι ξεναγήσεις στα ιστορικά μνημεία, που στις περισσότερες περιπτώσεις, έχουν αποκλειστικά οικονομικό κίνητρο, είναι αποσπασματικές και τυποποιημένες και δε συμβάλλουν στην τόνωση του ενδιαφέροντος αυτών που τις παρακολουθούν, να ασχοληθούν με την ιστορία γενικότερα και με την ιστορία του τόπου τους ειδικότερα.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό θα ήθελα να επισημάνω ότι με τον ίδιο τρόπο που το κράτος αντιμετωπίζει τα μνημεία, τα αντιμετωπίζουν στην πλειοψηφία τους και οι δημοτικές αρχές. Όσον δηλαδή αφορά την εμπορευματοποίηση των μνημείων οι περισσότεροι δήμαρχοι είναι υπέρ της κερδοσκοπικής τους εκμετάλλευσης και στηρίζουν τις αποφάσεις του κράτους για την κερδοσκοπική αξιοποίηση τους, προβάλλοντας και αυτοί κατά κόρον τον μύθο των "επενδύσεων" και της "ανάπτυξης". Επίσης και οι δημοτικές αρχές, αν και θα μπορούσαν να ενδιαφερθούν περισσότερο για τα τοπικά μνημεία, δείχνουν και αυτές την ίδια αδιαφορία με το κράτος. Πολλά μνημεία σε διάφορες περιοχές είναι εγκαταλελειμμένα και απαξιώνονται, ενώ θα μπορούσαν να έχουν αξιοποιηθεί και για την προβολή των δήμων, αλλά και για την ενημέρωση των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων σχετικά με την τοπική ιστορία.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι είναι κίβδηλο το δίλημμα αν το κράτος ή οι ιδιώτες μπορούν να προστατέψουν τα ιστορικά μνημεία και να τα διαχειριστούν σε όφελος της κοινωνίας. Διότι και το κράτος και οι ιδιώτες στις καπιταλιστικές κοινωνίες μόνο στα λόγια δείχνουν ενδιαφέρον για τα ιστορικά μνημεία. Στην πράξη αυτό που τους ενδιαφέρει είναι η αποκόμιση κερδών. Οι ιδιώτες και το κράτος, άλλοτε διαφορετικές σφαίρες ηθικής και πολιτικής, σήμερα είναι πλέον κολλημένα σαν σιαμαία αδέρφια, με κοινό όραμα την τεχνολογική πρόοδο, την κυριαρχία του κέρδους, τη συνεχή οικονομική μεγέθυνση και την κατανάλωση. Οι εργαζόμενοι όμως που παράγουν τα αγαθά συνειδητοποιούν ότι αυτό το όραμα για την ανθρωπότητα δεν είναι απλώς ηθικά και πνευματικά ανεπαρκές, αλλά είναι μια ουτοπική φαντασίωση και επιπλέον περιβαλλοντικά καταστροφικό. Η συνύπαρξη κράτους και ιδιωτικών επιχειρήσεων με στόχο την ανάπτυξη είναι ένα καταρρέον είδωλο που δεν μπορεί πλέον να επιβάλει το σεβασμό που κάποτε θεωρούσε δεδομένο. Επομένως είναι εντελώς άγονη η αντιπαράθεση ανάμεσα στους "συντηρητικούς" που είναι υπέρ του ρόλου της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και στους "προοδευτικούς" που υποστηρίζουν τον καθοριστικό ρόλο του κράτους. Αυτή η αντιπαράθεση έχει σαν αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται οι πολίτες στο ψευδοδίλημμα "αν είναι καλλίτερο τα ιστορικά μνημεία, όπως και τα υπόλοιπα δημόσια αγαθά και ο δημόσιος χώρος να διαχειρίζονται από το κράτος ή από τους ιδιώτες, αφού και οι δύο στηρίζουν την ιδιωτικοποίηση και την εμπορευματοποίησή τους" Κάτι που όχι μόνο δεν προσφέρει καμία προοπτική, αλλά αποτελεί επικίνδυνα ανασταλτικό παράγοντα για την βιώσιμη κοινωνικά και οικολογικά ανασυγκρότηση κάθε κοινωνίας.

Τα μνημεία της ιστορίας και του πολιτισμού σαν κοινά αγαθά

Όπως αποδείχθηκε από την πιο πάνω παρουσίαση η διαχείριση των ιστορικών μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων είτε γίνεται από κρατικούς φορείς είτε από ιδιωτικές εταιρείες τελικά αποβαίνει σε όφελος των επιχειρηματιών. Ο λόγος είναι απλός, αλλά δεν είναι αυτονόητος όπως θα έπρεπε να ήταν. Ο λόγος δηλαδή είναι ότι και στις δύο περιπτώσεις από τη διαχείριση λείπει η κοινωνία, λείπουν οι πολίτες στους οποίους πραγματικά ανήκουν τα ιστορικά μνημεία

και είναι οι μόνοι που θα μπορούσαν να τα διαχειριστούν σαν κοινά αγαθά σε όφελος του κοινωνικού συνόλου. Το ίδιο ισχύει βέβαια και για τους υπόλοιπους τομείς της κοινωνίας (εργοστάσια, σχολεία, πανεπιστήμια, νοσοκομεία κ.α). Και αυτό συμβαίνει, διότι όπως σωστά επισημαίνει ο Αμερικανός ερευνητής David Bollier στο βιβλίο του **Κοινά** “στα σύγχρονα βιομηχανικά κράτη, τα κοινά αγαθά συνήθως γίνονται αντιληπτά σαν μια αλλόκοτη, μπερδεμένη ιδέα, αφού η χρήση της είναι σπανιότατη. Επιπλέον τα κοινά δεν μας είναι οικεία πολιτισμικά. Συνήθως πιστεύουμε ότι για να έχει κάτι αξία, θα πρέπει να συνδέεται είτε με την «ελεύθερη αγορά» είτε με το κράτος. Η ιδέα ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να καταστρώσουν οι ίδιοι στέρεα, συνεκτικά σχέδια για τη διαχείριση των πόρων τους και των αγαθών που παράγουν και ότι ένα τέτοιο παράδειγμα κοινωνικής διακυβέρνησης θα μπορούσε να παράγει τεράστια αξία το ίδιο, ακούγεται ουτοπική και κομμουνιστική ή το λιγότερο, ανεδαφική. Η ιδέα ότι τα κοινά θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα όχημα για την κοινωνική και πολιτική χειραφέτηση και τον κοινωνικό μετασχηματισμό ακούγεται εντελώς παράλογη”

Και είναι φυσικό να θεωρείται παράλογη η διαχείριση των κοινών από τους ίδιους τους πολίτες, διότι το καπιταλιστικό σύστημα προσπαθεί να επιβάλλει σαν λογική την αποκόμιση κερδών από τα αναρίθμητα κοινά που συναντάμε στην καθημερινή μας ζωή και αφορούν τους φυσικούς πόρους, τις δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες, τα παραγόμενα προϊόντα, την ηλεκτρονική πληροφόρηση κ.α. Όμως αυτά τα κοινά ενσωματώνουν τη συνεργασία των ανθρώπων και τη συμμετοχή τους στην οικονομική παραγωγή, στους κοινωνικούς θεσμούς και στην πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία, δηλαδή σε κάθε τι που αναφέρεται στην κάλυψη των πραγματικών αναγκών (υλικών, κοινωνικών και πνευματικών) του ανθρώπου και επομένως και της κοινωνίας. Επομένως η διαχείρισή τους από αυτούς που τα παράγουν δημιουργεί ένα νέο τύπο κοινωνικής οργάνωσης που αθόρυβα αλλά αποφασιστικά δηλώνει ότι ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός. Και, ακόμα περισσότερο, ότι μπορούμε να τον οικοδομήσουμε εμείς οι ίδιοι, τώρα.

Ένα σημαντικό παράδειγμα των κοινών σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας ήταν και η δημιουργία και η διαχείριση του ανθρώπινου πολιτισμού. και των μνημείων που τον συνοδεύουν. Από αμνημονεύτων χρόνων, οι άνθρωποι μοιράζονταν ελεύθερα μεταξύ τους τη δημιουργικότητά τους. Ο πολιτισμός πάντα είχε να κάνει με τη μίμηση, τη διεύρυνση και τη διασκευή προηγούμενων δημιουργικών έργων, και με την έμπνευση από αυτά.. Η Θεογονία του Ησίοδου και η υπόλοιπη μυθολογία όπως τα ομηρικά έργα (Ιλιάδα και Οδύσσεια) εμπνέουν τον Φειδία και άλλους γλύπτες και ζωγράφους, εμπνέουν επίσης τους τραγικούς ποιητές (όπως ο Σοφοκλής, ο Αισχύλος και ο Ευριπίδης). Ταυτόχρονα οι αρχαίοι Αθηναίοι, στην κορυφαία στιγμή της καλλιτεχνικής δημιουργίας, δηλαδή στην κλασική περίοδο, διαχειρίζονται οι ίδιοι αυτόν τον καλλιτεχνικό πλούτο, κάτι που διασφάλιζε η άμεση δημοκρατία με την οποία λειτουργούσε πολιτικά η Αθήνα την εποχή εκείνη. Οι θεατρικές και μουσικές παραστάσεις, τα μεγάλα έργα της ζωγραφικής, της αρχιτεκτονικής και της γλυπτικής και όλα τα υπόλοιπα έργα της καλλιτεχνικής δημιουργίας όχι μόνο ήταν ελεύθερα προσβάσιμα σε όλους τους πολίτες, αλλά ταυτόχρονα αποτελούσαν μέσα ευαισθητοποίησης των πολιτών και διαπαιδαγώγησης των νέων. Κάτι ανάλογο συνέβαινε σε όλες τις περιόδους της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, όπως είναι η Αναγέννηση. Κάτι ανάλογο είναι αναγκαίο να επιδιώξουμε και στις κοινωνίες που σήμερα ζούμε, προκειμένου να πετύχουμε την “αναγέννηση των κοινών” και στον πολιτισμό.

Πώς μπορούν οι πολίτες να συμμετέχουν στην προστασία και ανάδειξη των μνημείων

Η διαχείριση των μνημείων της ιστορίας και του πολιτισμού από τους ίδιους τους πολίτες σε όφελος της κοινωνίας είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα διαχείρισης των κοινών. Οι πρωτοβουλίες που μπορούν να αναληφθούν προς την κατεύθυνση αυτή είναι:

-Δημιουργία ανοιχτών ομάδων σε κάθε περιοχή από άτομα που ενδιαφέρονται για την ιστορία του τόπου και για την προστασία και ανάδειξη των ιστορικών μνημείων.

-Ενημέρωση των πολιτών για την τοπική ιστορία.

-Οργανωμένες δράσεις σχετικές με την ανάδειξη της σημασίας της τοπικής ιστορίας και των μνημείων που υπάρχουν στην περιοχή

-Τρόποι αξιοποίησης των ιστορικών μνημείων για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών και ιδιαίτερα των νέων

-Τρόποι αξιοποίησης των μνημείων για την προβολή και ανάδειξη της κάθε περιοχής,

-Σύνδεση των ιστορικών μνημείων με το φυσικό περιβάλλον και την ήπια ανάπτυξη

-Σύνδεση των ομάδων που ασχολούνται με τα ιστορικά μνημεία στις διάφορες περιοχές με στόχο το συντονισμό των δράσεων σε ευρύτερο επίπεδο

Οι πρωτοβουλίες αυτές στηρίζονται σε ένα ολοκληρωμένο σκεπτικό που έχει σα βάση του τρεις άξονες: α) την προστασία και την ανάδειξη των ιστορικών μνημείων, β) την αξιοποίησή τους για την προβολή του τόπου και την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας με σεβασμό στο περιβάλλον και γ) την αποφασιστική συμμετοχή των πολιτών.

Η όλη προσπάθεια ξεκινά από τη δημιουργία ανοιχτών ομάδων πολιτών σε κάθε δήμο οι οποίοι αναζητούν και καταγράφουν τα ιστορικά μνημεία όλων των περιόδων που υπάρχουν στους δήμους. Στη συνέχεια αφού διαμορφώσουν ένα πρώτο υλικό, έντυπο και ηλεκτρονικό που παρουσιάζει και περιγράφει τα μνημεία, οι ομάδες αυτές οργανώνουν ενημερωτικές συναντήσεις σε συνεργασία με τοπικούς συλλόγους άλλες ομάδες πολιτών. Με τον τρόπο αυτό αφενός γίνεται γνωστή ευρύτερα η τοπική ιστορία και ταυτόχρονα αυξάνεται ο αριθμός των πολιτών που συμμετέχουν στις ανοιχτές ομάδες, οι οποίες έχουν από την αρχή προκαθορισμένες ημερομηνίες ανοιχτών συναντήσεων (ανά εβδομάδα, δεκαπενθήμερο ή μήνα.) Στις συναντήσεις αυτές γίνονται συζητήσεις για πραγματοποίηση δράσεων που θα αποβλέπουν τόσο στην προστασία όσο και στην ανάδειξη των μνημείων. Μπορούν δηλαδή να οργανωθούν εθελοντικοί καθαρισμοί σε ιστορικούς χώρους, εξωραϊσμός των χώρων, δωρεάν ξεναγήσεις ντόπιων κατοίκων ή κατοίκων άλλων περιοχών με εθελοντική συμμετοχή ειδικών επιστημόνων (ξεναγών, ιστορικών ή αρχαιολόγων), ανοιχτές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, μουσικές ή θεατρικές κοντά στους χώρους. Μπορούν επίσης να οργανώνονται ειδικές εκδηλώσεις για την ενημέρωση των παιδιών με διαδραστικό τρόπο ώστε να είναι πιο ευχάριστες στις μικρές ηλικίες.

Εκτός από τις δράσεις στα μνημεία μπορούν να οργανώνονται εκδηλώσεις με ειδικούς επιστήμονες σχετικές με τα ιστορικά γεγονότα και τις εξελίξεις της περιόδου που ανήκουν τα μνημεία. Το περιεχόμενο και ο τρόπος των συζητήσεων μπορεί να προσαρμόζεται στην ηλικία αυτών που θα παρακολουθήσουν.

Με το πέρασμα του χρόνου και όσο οι εκδηλώσεις και οι δράσεις οι σχετικές με τα μνημεία πληθαίνουν οι περιοχές γίνονται γνωστές, αφού εν τω μεταξύ θα έχει δημιουργηθεί και ηλεκτρονική ενημέρωση με ιστοσελίδες, blog, facebook και άλλα μέσα..

Οι ανοικτές ομάδες που στο διάστημα αυτό θα έχουν αποκτήσει αρκετή εμπειρία, μπορούν να συνεργάζονται με επιστημονικούς φορείς, όπως ο Σύλλογος Αρχαιολόγων, ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων, αλλά και με πανεπιστήμια προκειμένου να διαμορφώσουν ολοκληρωμένα σχέδια και προγράμματα ήπιας ανάπτυξης της περιοχής συνδέοντας τα ιστορικά μνημεία με φυσικά τοπία π.χ δάση και ελεύθερους χώρους π.χ πάρκα ή παραλίες. Με τον τρόπο αυτό οι περιοχές αναδεικνύονται ακόμη περισσότερο και αυξάνεται η επισκεψιμότητά τους κάτι που βοηθά πολύ και στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Στα προγράμματα αυτά μπορούν να βοηθούν και οι δήμοι με την προϋπόθεση βέβαια ότι οι αποφάσεις θα παίρνονται από τους πολίτες.

Όμως εκτός από τις εκδηλώσεις και τις δράσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια των δήμων μπορούν να οργανώνονται και δραστηριότητες από κοινού με αντίστοιχες ομάδες γειτονικών δήμων. Μπορούν δηλαδή να πραγματοποιούνται ανοιχτές και δωρεάν ξεναγήσεις σε τοπικά ή κεντρικά ιστορικά μνημεία ή μουσεία από εθελοντές ξεναγούς, αρχαιολόγους ή ιστορικούς, αφού όλα τα μνημεία είτε σε μουσεία είτε σε αρχαιολογικούς χώρους είναι δημόσια περιουσία και επομένως είναι κοινά αγαθά. Μπορούν επίσης να πραγματοποιούνται κοινές επιστημονικές ή καλλιτεχνικές εκδηλώσεις από ομάδες διαφορετικών δήμων ώστε να γίνεται συνολικότερη η ανάδειξη των ιστορικών μνημείων μιας ευρύτερης περιοχής.

Βέβαια είναι σίγουρο ότι στις σκέψεις αυτές μπορούν να προστεθούν και άλλες ακόμη πιο πρωτότυπες και πιο αποτελεσματικές παραμένοντας πάντα σταθερά σε δύο βασικούς στόχους που είναι: α) να αντιμετωπίζονται τα ιστορικά μνημεία σαν κοινά αγαθά και όχι σαν εμπορεύματα για την αποκόμιση κερδών και β) να συμμετέχουν οι πολίτες αποφασιστικά στη διαχείρισή τους σε όφελος του πολιτισμού και της κοινωνίας.

Η Εναλλακτική Δράση, η ελληνική οργάνωση που έχω την τιμή να εκπροσωπώ εδώ, στο Μπουένος Άιρες, στην 6^η Διεθνή Συνάντηση για την Οικονομία των Εργαζομένων, έχει εδώ και αρκετά χρόνια αναλάβει πρωτοβουλίες και οργανώσει εκδηλώσεις και δραστηριότητες στην προσπάθειά της να αναδείξει τα ιστορικά μνημεία σαν κοινά αγαθά και να πείσει τους πολίτες ότι αξίζει να συμμετέχουν στη διαχείρισή τους

